

WEG UIT URUZGAN

Je kunt je afvragen of wij een verantwoordelijkheid voor het Afghaanse volk hebben, en of we die voor de internationale gemeenschap verder moeten nemen. Het gaat niet goed. Er is gebrek aan eenduidig optreden in de internationale aanpak. De democratie aldaar wil maar niet opbloeien, de buurlanden doen niet mee en Nederland heeft een gebrek aan materieel en grondtroepen. Wat is dan nog de reden om te blijven?

Er is sprake van een morele schuld, het westen heeft de jihadi's naar Afghanistan gebracht, gesteund, en ze vervolgens aan hun lot overgelaten toen de koude oorlog was uitgevochten. Is het ook mogelijk die verantwoordelijkheid vorm te geven zonder militaire ondersteuning? Ja natuurlijk, maar met je dat realiseren ben je altijd te laat. Met geweldloosheid ben je eigenlijk altijd te laat, zo lijkt het wel. In 2001 bood de Taliban al aan om te onderhandelen over de ontmanteling van de Al Qaida-kampen. Maar de vijandsbeelden waren toen zo sterk dat niemand dat wilde aanpakken. Hoe hopeloos onderhandelen soms lijkt, je kunt het beter wel doen dan niet. Er is nu een kans om naar een politieke oplossing te zoeken, maar nee, we worden vergast op steeds spectaculairder televisiebeelden van schietende Nederlandse soldaten en van verre afstand afgeschoten pantsergranaten met dodelijker werking dan men wil toegeven. Een propagandaslag. Met een constante, we weten niet echt wat de militairen nu precies doen. Dus wat mij betreft, onderhandelen met de Taliban, het zal er toch eens van moeten komen. Dat mag jaren duren, maar wel doen. Voorts terugtrekken uit Uruzgan, wat echt niet het einde van de NAVO zal inluiden. Nederland zei ook nee tegen de Europese grondwet, waaruit de EU feitelijk sterker tevoorschijn komt.

Zullen we het ooit leren? Serieus lessen trekken uit de vrijwel altijd mislukkende primair militaire interventies. We dienen bijzonder terughoudend zijn met dit type oplossingen. Of je onze jongens in Afghanistan nu met een bumpersticker ondersteunt ja of nee is niet relevant. Wij sturen ze. Het is laf om het probleem af te wentelen op de militairen.

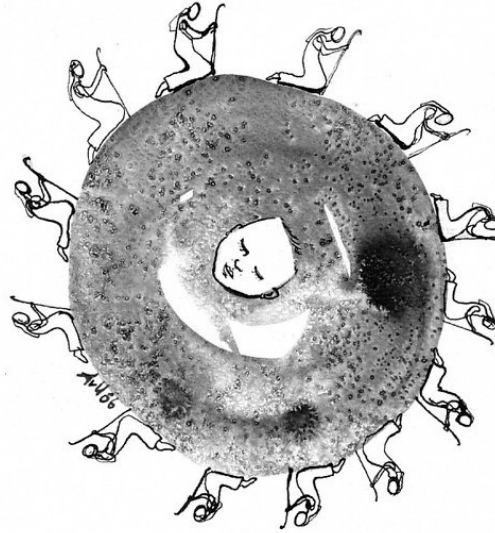
HB

DE KLEUR VAN GOD

Abonnees van *De Eerste Dag* zaten er al op te wachten: de gebundelde versie van de meditatieve teksten bij het Gemeenschappelijk Leesrooster. Recent verscheen van Roel Bosch, eindredacteur van 'De Eerste Dag' de uitgave 'De kleur van God'.

Per zon- of feestdag haalt Roel Bosch één vers uit de aangegeven lezingen naar voren en trakteert de lezer op een meditatieve tekst van een regel of tien à twaalf. Het zijn geen gebeden, hoewel sommige teksten zich wel tot God richten. Het zijn ook geen gedichten; een titel ontbreekt en iedere tekst is een soort reactie, losgemaakt door de tekst. Wel is dit poëzie, samengebalde tekst, met aandacht voor cadans en woordenspel, overigens zonder metrum of rijm. De taal doet tijdloos aan, is nergens archaïsch of modieus, ook niet prikkelend en evenmin zoet, maar weldadig direct. Wat deze teksten boven het gewone uittilt, is vooral de onbevangen blik waarmee de geciteerde tekst wordt bekeken. Staat er: 'Hij schraagt de schepping', dan volgt er eerst een beschrijving van een schraag en van wat een schraag doet. Als er staat: 'Ik ken ze en ze volgen mij', verplaatst de dichter zich in het schaap dat vanuit haar buik, het hele lijf haar baas vertrouwt, zodat een beeld van geloof als een soort oervertrouwen ontstaat. Bosch geeft ruimte aan lijfelijheid, aan vragen, aan het zware en aan het lichte van het menszijn.

Wat kun je met deze teksten? Zelf lezen, week in week uit, alleen of in een gezin of leefgemeenschap na het avondeten is een mogelijkheid. Afdrukken op een liturgieboekje om in een stil moment een meditatief moment te kunnen hebben, kan ook. Voorlezen als deel van een overweging of – buiten de viering – als opening van een bijeenkomst of vergadering heeft mijn voorkeur.

Zo'n tekst tilt een bestuurlijke vergadering op een ander niveau, door de deelnemers even beet te pakken als gelovige mensen. Het achttal tekeningen van Annemarie van Ulden bereikt een soortgelijke doeltreffendheid in een combinatie van fijne lijn, vloeiende grijstinten en grove structuur. Uitgebeeld worden geen sjabloonachtige symbolen maar vindbare werkelijkheid, ornamenten zijn geen opsmuk maar speelse gebaren. Er is plaats voor leegte.

Peter Feenstra

Roel A. Bosch, De kleur van God – Drie jaar teksten en tekeningen bij het leesrooster. Boekencentrum Zoetermeer 2007.

DE RAAD IN VERGADERING

De Raadsvergadering van 10 oktober was een bijzondere. Het was eerste die werd voorgezeten door de nieuwe voorzitter, de heer H. van Hout en bovendien genoot zij voor het eerst gastvrijheid in het huis van de rooms-katholieke kerkprovincie aan de Biltstraat in Utrecht. Er stonden drie inhoudelijke punten op de agenda. Een verslag van Ton van Eijk, algemeen secretaris a.i.

Afghanistan

Daar was op de eerste plaats het concept van een aan de minister van Defensie te versturen brief over de Nederlandse aanwezigheid in Afghanistan. Aanleiding tot het schrijven van een brief was een schrijven dat het moderamen ontvangen had van de Algemene Doopsgezinde Sociëteit. Het concept dat ter vergadering voorlag, was gebaseerd op een brief die Canadese kerken stuurden naar de Eerste Minister van dat land, dat ook troepen in Afghanistan heeft. Om deze brief aan te passen aan de Nederlandse positie was gebruik gemaakt van opiniestukken van IKV/Pax Christi en Nederlandse NGO's die in Afghanistan actief zijn. De Raad neemt in de vraag 'al dan niet blijven' geen standpunt in, maar wijst onder andere op enkele sleutelbegrippen uit de oecumenische beweging (vrede, gerechtigheid, heilheid van de schepping, verzoening) die in de complexe problematiek een richting kunnen wijzen. Aan het slot verklaart de Raad zich bereid om hierover met de minister in gesprek te gaan. De Raad kon zich in de teneur van de brief goed vinden, maar bracht wel enkele amendementen aan. Besloten werd dat de brief, nadat de minister er kennis van heeft kunnen nemen, op de website van de Raad wordt geplaatst en dat er in een persbericht ruchtbaarheid aan wordt gegeven.

Sibiu

Het volgende punt op de agenda was de bijeenkomst van vertegenwoordigers van Europese kerken in Sibiu, de derde Europese

Oecumenische Assemblee. De heer G. van Dartel, directeur van de Katholieke Vereniging voor Oecumene en lid van de rooms-katholieke delegatie, zette in zeven punten kernachtig uiteen wat volgens hem de betekenis van de bijeenkomst is. (Zijn tekst is op te vragen bij het secretariaat van de Raad.) In het hierop volgend gesprek deed bisschop J. van Burgsteden de suggestie opnieuw en meer werk te maken van wederzijdse dooperkenning en verwoordde scriba B. Plaisier het onprettige gevoel dat de protestanten in Sibiu hadden: er vergeleken met rooms-katholieken en oosters-orthodoxen niet helemaal bij te horen. De assemblee had een hoog kerkleidersgehalte, waarbij er soms te weinig aandacht was voor protestanten. De vergadering werd het er over eens dat de bijeenkomst zonder gevolg zal blijven als niet de achterban van de delegaties er goed over wordt geïnformeerd en waar nodig geactiveerd. Intussen heeft ook een landelijke bijeenkomst van gedelegeerden ter evaluatie en implementatie plaatsgevonden.

Document Vaticaan

Op de agenda van de Raad is altijd plaats ingeruimd voor informatie uit de lidkerken. Die rubriek komt nogal eens in het gedrang, maar nu was er 40 minuten beschikbaar om te spreken over een recente geruchtmakende tekst uit het Vaticaan. Het is naar zijn eerste woorden getiteld *Ad catholicam*. Er worden vijf vragen in opgeworpen en beantwoord; ze hebben betrekking op de verhouding van de Kerk van Christus tot de Rooms-Katholieke Kerk, de Oosters-Orthodoxe en

de Protestantse Kerken. Daarbij wordt van deze laatste weer eens gesteld dat ze niet in de eigenlijke zin kerk zijn. De tekst had boze reacties opgeroepen in ons land (o.a. bij monde van ds. B. Plaisier) en daarbuiten, en behalve van protestantse ook van oosters-orthodoxe zijde. Om de tekst toe te lichten was de heer K. van Vliet, rooms-katholiek theoloog en lid van de beraadgroep Geloven en kerkelijke gemeenschap, uitgenodigd. Hij nam een lange aanloop vanaf het Tweede Vaticaans Concilie om de tekst te situeren. Over de vraag waarom nu een dergelijk schrijven in deze vorm verschijnen moest, kan men slechts speculeren. In het gesprek dat op zijn uiteenzetting volgde, bleek dat

ook de woorden van kardinaal Kasper in Sibiu voor verheldering en wellicht ook enige vertroosting gezorgd hadden. Voor de goede verstaander werd wel duidelijk dat het geluid van de Congregatie voor de Geloofsleer, waarvan de gewraakte tekst was uitgegaan, vooralsnog krachtiger is dan dat van de Raad voor de Eenheid, die door Kasper geleid wordt. Van de andere kant werd er ook op gewezen dat bij alle oecumenische gezindheid en samenwerking de vraag naar de waarheid niet gesteld moet blijven worden. Het was goed dat in de plenaire Raad eens gepraat kon worden over een tekst van een lidkerk die voor andere lidkerken pijnlijk is.

HEEL HARTELIJK BEDANKT!!

Graag wil ik iedereen die op de een of andere manier heeft meegewerkt aan mijn afscheid bij de Raad van Kerken, heel hartelijk bedanken. De vele waarderende woorden, kaarten en brieven, de prachtige bloemen en cadeaus plus het fantastische afscheidssymposium op 2 november jl. draag ik mee als waardevolle herinneringen aan de afsluiting van een heel bijzondere periode in mijn leven.

Als directeur van Oikos zie ik uit naar voortzetting van de goede relaties en samenwerking.

Ineke Bakker

Doe iets

Woord en Dienst presenteerde als cadeau bij het afscheid van Ineke Bakker elf tips voor de lokale oecumene. Op nr. 1 Doe iets: 'En vergader minder. Wat in ieder geval niet werkt, is nietsdoen. Het werkt als bij een depressie. Nee, je hebt geen zin om naar de film te gaan en anderen te ontmoeten. Maar als je het toch doet, doet het je goed. Zit niet neer bij de eigen kerkelijke pakken, kom in beweging. Doe in ieder geval iets, al is het nog zo klein. Stuur de doopsgezinde predikante een kaart op de verjaardag van Menno Simons. Dat kan elke dag. Menno's geboortedatum is niet bekend.

OECUMENE TER PLAATSE

Jubileumproject 40 jaar Utrechtse stedelijke raad van kerken (USRK): Onderwijsproject van de kerken in Soedan

'Feest vieren is ook delen. Dat willen we doen door gedurende de hele feestperiode rond de 40ste verjaardag van de USRK in 2008 een diaconaal project financieel te ondersteunen', schrijft Utrechtse Stemmen (Oecumenisch tijdschrift voor kerk en samenleving in Utrecht). Het gaat om een project van de Church Ecumenical Action in Soedan (CEAS). Het werk van CEAS is gericht op structurele verbetering van de situatie van mensen die in uiterst slechte omstandigheden leven

Soedan is het grootste land van Afrika. Het land wordt van zuid naar noord doorsneden door de rivier de Nijl. In het noorden wonen de Arabieren, die sinds de onafhankelijkheid de macht hebben in Soedan. De islam is hier de overheersende religie. In het zuiden van Soedan bevinden zich de grootste olievoorraden van Soedan. De bevolking in het zuiden, behoort in etniciteit en religie tot 'zwart Afrika'. Als religie kent men hier de traditionele godsdiensten en het christendom. Economisch is het zuiden veel slechter ontwikkeld dan het noorden. Soedan telt 35 miljoen inwoners en is zestig keer zo groot als Nederland.

Onderwijs, gezondheidszorg

De toestand van het onderwijs en gezondheidszorg van de bevolking in Zuid-Soedan is een van de slechtste in de wereld. Er is grote behoefte aan het opbouwen van een onderwijssysteem dat vooral meisjes en vrouwen eerlijke kansen geeft. Onderwijs wordt alom gezien als de belangrijke voorwaarde voor duurzame vrede en economische ontwikkeling. De hulp richt zich op de omgeving van de stad Bor. In deze regio wonen veel teruggekeerde vluchtelingen.

Toen zij na de ondertekening van de vredesakkoorden in 2005 terugkeerden naar hun plaats van herkomst, moesten ze hun bestaan weer helemaal van de grond af aan opbouwen. Bovendien zijn de bestaande basisvoorzieningen minimaal als gevolg van het jarenlange geweld.

De Church Ecumenical Action in Soedan (CEAS) is een samenwerkingsverband van onder andere de Raad van Kerken in Soedan, de Lutherse WereldFederatie en de Wereldraad van Kerken en is werkzaam in Zuid-Soedan. De activiteiten betreffen noodhulp en ontwikkelingswerk, alsmede versterking van de Soedanese kerken.

CEAS is in de jaren negentig ontstaan als noodhulporganisatie en is zich de afgelopen jaren steeds meer gaan richten op het ondersteunen van lokale Soedanese organisaties, die zich bezighouden met structurele verbetering van de omstandigheden waarin Soedanese burgers leven. De focus ligt hier-

bij op reïntegratie en terugkeer van vluchtelingen en het actief bijdragen aan de uitvoering van het vredesakkoord in Zuid-Soedan. Een specifiek deel van de financiële bijdrage van ICCO en Cordaid is bestemd voor de organisatiekosten van CEAS. Het overgrote deel gaat naar tientallen projecten op het gebied van onderwijs, gezondheidszorg, voedselzekerheid, positie van vrouwen, vrede & verzoening en noodhulp.

Nu de vrede daagt ...

De Utrechtse stedelijke raad van kerken hoopt op veel jubileumgiften om het werk van de oecumenische hulporganisatie CEAS

in Soedan te ondersteunen. Het is hard nodig. Door de burgeroorlog zijn er al twee generaties jongeren in Zuid-Soedan opgegroeid, zonder enig besef van vrede, gezondheidszorg en met slechts een minimum aan onderwijs. Nu de vrede daagt, wordt het tijd dat deze jongeren hun dromen kunnen waarmaken. Dat ze naar school kunnen om zo mee te helpen aan de opbouw van hun land.

Op www.kerkenfeest.nl zijn foto's van het project te zien.

Meerwaarde als provinciale raad van kerken Flevoland

In de raad van kerken Emmeloord is gesproken over de eventuele meerwaarde van een provinciale raad. Belangrijk is dat de energie die in een provinciale raad gestoken wordt niet ten koste gaat van de plaatselijke raden. De meerwaarde kan zijn: informatie-uitwisseling en kennisoverdracht, overzicht van oecumenische activiteiten in de provincie, (stimuleren) contacten met andere kerkgenootschappen en diaconale samenwerking, contact met provinciale overheid over sociale agenda, doorgeefluik van en naar de landelijke Raad (bijvoorbeeld het voeden vanuit de plaatselijke praktijk van afgevaardigden naar Europese conferenties).

Deze voorbeelden spreekt de provinciale raad van kerken Flevoland aan. Ook in kwesties als het samen vieren van de maaltijd van de Heer kunnen we een meerwaarde hebben, zo meende men. 'Dat kan alleen als we daadwerkelijk aan de slag gaan en ons niet beperken tot informatie-uitwisseling in vergaderingen. Dat heeft te weinig meerwaarde en geeft onvoldoende inspiratie.'

Besloten werd om te beginnen in de tweede helft van september of de eerste helft van oktober 2007 een provinciale oecumenische avond te organiseren in Lelystad rond oecumenisch elan. Met deze avond probeert de raad drie slagen te slaan; 1. elkaar ontmoeten door de uitwisseling van oecumenische activiteiten, 2. elkaar steunen in oecumenische kwesties (zoals samen vieren van de maaltijd van de Heer, of het handen en voeten geven van de WMO-praktijk), 3. oprichten van een provinciaal oecumenisch netwerk (e-mailbestand). Vervolgens wil men gaan toewerken naar een oecumenisch Flevolands manifest, bijvoorbeeld rond het thema 'verbinding' dat ook voor de programma-raad omroep Flevoland het thema wordt.

Men gaat ook de collega provinciale raden uit Noord Holland en uit Groningen/Drente informeren over deze avond en hen vragen naar hun eigen meerwaarde en naar hun ervaringen in het samen vieren van de maaltijd van de Heer.

Floris Visser

WIJ ZIJN OOK KATHOLIEK

Onlangs verscheen het boek *Wij zijn ook katholiek. Over protestantse katholiciteit* onder redactie van dr. J. Kronenburg en dr. R. de Reuver. De algemeen secretaris a.i. van de Raad, dr. Ton van Eijk, en dr. Bas Plaisier, scriba van de Protestantse Kerk in Nederland, namen onder grote belangstelling in het Dienstencentrum in Utrecht het eerste exemplaar in ontvangst, op Hervormingsdag, 31 oktober. Een korte recensie van het boek van de hand van de rooms-katholieke Van Eijk.

In de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland belijdt deze kerk van zichzelf dat zij is 'gestalte van de ene heilige apostolische en katholieke of algemene christelijke Kerk'. In deze belijdenis zijn de woorden 'apostolische' en 'katholieke' nieuw. Dat laatste stond wel in de kerkorde van de voormalige Nederlandse Hervormde Kerk, maar verdekt in 'algemene', dat is namelijk de vertaling van 'katholiek'. En men had dit 'algemene' toegevoegd aan 'christelijke' dat Luther had bedacht als weergave van 'katholieke'. In de nieuwe kerkorde zijn de woorden 'algemene christelijke' als uitleg van 'katholieke' gehandhaafd bij wijze van compromis. Maar het woord 'katholiek' wordt gelukkig niet langer angstvallig vermeden. Die mijding kwam voort uit het feit dat 'katholiek' de aanduiding is geworden voor een bepaalde kerk of confessie, namelijk de rooms-katholieke. Katholiek werd geïdentificeerd met rooms. De kerkorde doorbreekt die identificatie nu expliciet door het woord 'katholiek' te bezigen. In de bundel *Wij zijn ook katholiek* komt een keur van theologen uit de hele breedte van de Protestantse Kerk nu verduidelijken wat het betekent dat ook protestanten katholiek zijn. Zij willen laten zien dat katholiciteit geen prerogatief is van de kerken die zich uitdrukkelijk zo noemen, of dat nu de rooms-, de oud- of de vrij-katholieke kerk is.

De bundel omvat na een inleiding van mederedacteur Hans Kronenburg twaalf artikelen, elk van een overzichtelijke lengte van 7 à 8

bladzijden, over wat katholiciteit voor gemeenten en Kerk betekent. Daarop volgt, voor het merendeel van de hand van andere auteurs, een serie van 15 portretten van theologen die met recht 'protestants-katholiek' genoemd mogen worden. De lijst wordt aangevoerd door de reformatoren Luther, Melanchthon en Calvijn, maar de meeste komen uit de 19^e en de 20^e eeuw. De bundel wordt afgesloten met een epiloog van de redacteurs Kronenburg en De Reuver. Daarin vatten zij ten gerieve van de lezer eerst samen wat elk van de artikelen aan gezichtspunten heeft opgeleverd en geven zij tenslotte zelf 'zeven inkleuringen' van het begrip 'katholiek'. Ik licht er wat uit.

Katholiciteit is niet op de eerste plaats een kwantitatief begrip in de zin van geografische uitgebreidheid (vroeger door de rooms-katholieken graag tegen de protestanten aangevoerd), maar een kwalitatieve. Daarvoor moeten we op de eerste plaats te rade gaan bij wat daarover gezegd wordt in de brieven aan de Efeziërs en de Kolossenzen, waar de auteur het heeft over de volheid (*plêroma*) van Christus. De christologische bepaaldheid van de katholiciteit vertaalt zich vervolgens in een ecclesiologische: de Kerk is katholiek, omdat zij van alle tijden en alle plaatsen is. Van alle tijden: verschillende auteurs herinneren eraan dat de geschiedenis van de Protestantse Kerk niet pas in de 16^e eeuw begint, maar onder andere in haar belijdenis (Nicea-Constantinopel) met de oude kerk en in haar vroomheid (Nadere Re-

formatie) met de Middeleeuwen verbonden is. Maar ook van alle plaatsen: de katholiciteit van de Kerk krijgt kleur in diverse door de context bepaalde gestalten van plaatselijke kerken, maar ze gaat niet in de veelheid van die contexten onder. Vandaar de waarschuwing aan het adres van gemeenten zich niet te autonoom te gedragen en zich op die manier van het omvattender geheel af te sluiten.

In het besef dat geen kerk erin slaagt de volle katholiciteit te realiseren zijn de auteurs bepaald niet onkritisch ten aanzien van hun eigen kerk. Je kunt in de titel van dit boek verschillende accenten leggen. Je kunt zeggen: wij zijn *ook* katholiek. Dan is hun pleidooi geadresseerd aan kerken die deze eigenschap met een zekere vanzelfsprekend-

heid voor zichzelf opeisen. Maar je kunt de klemtoon ook zo leggen: wij zijn *ook katholiek*. In dat geval wil je de mensen van je eigen kerk eraan herinneren dat zij ook katholiek zijn en zich als kerken ook navenant moeten gedragen. Dat laatste perspectief overheerst gelukkig in deze bundel.

Het boek werd op Hervormingsdag op een symposium in het Landelijk Dienstencentrum gepresenteerd. Daar gaven de scriba van de Protestantse Kerk en de algemeen secretaris a.i. van de Raad van Kerken een eerste reactie.

Dr. J. Kronenburg en Dr. R. de Reuver (red.), Wij zijn ook katholiek. Over protestantse katholiciteit, Heerenveen (Protestantse Pers) 2007, pp.310.

Dr. B. Plaisier en dr. A.H.C. van Eijk nemen het eerste exemplaar in ontvangst van René de Reuver

SLAAPPIL OF OPPEPPER?

De beraadgroep Geloven en kerkelijke gemeenschap van de Raad van Kerken in Nederland organiseerde in samenwerking met de Oud-Katholieke Kerk van Nederland een studiedag op zaterdag 29 september te Utrecht, in de voormalige oud-katholieke schuilkerk van St. Gertrudis, over het 25-jarig bestaan van de rapporten 'Doop, Eucharistie en Ambt' en over de betekenis van deze rapporten in 2007 voor de kerken in Nederland. Een historische dag over een historisch document, zo werd het aangekondigd, maar is het ook zo'n historische dag geworden of werd het vooral een dag van of over historie?

Het leek er wel op dat het een dag van historie ging worden toen Bert Hoedemaker met zijn inleiding begon. Maar ja, hoe kun je ook anders. Het geheugen moest worden opgefrist. Dat had ik ook gedaan door in mijn boekenkast een scriptie van mijn theologie-opleiding weer te voorschijn te halen die ik geschreven had juist over de reactie van kerken in Nederland op de teksten van Lima. Hoe herkenbaar was daardoor de inleiding van Hoedemaker. Waarschijnlijk was het voor eenieder helder en zinvol om de historie van dít historische document weer naar boven te halen. Immers, we mogen ons toch goed realiseren hoe dit document uiteindelijk tot stand gekomen is. Het is niet uit de lucht komen vallen, het heeft een weg afgelegd van veel overleg, wijzigingen, bijstellingen, diverse versies en gebed.

Bert Hoedemaker gaf in zijn inleiding duidelijk aan dat voor hem de grote verwachtingen die hij had betreffende deze rapporten niet zijn uitgekomen. De teksten zijn gewoon teksten geworden, naast andere theologische teksten en modellen, welke ook gaan over Doop, Eucharistie en Ambt. Katholiek aan de ene kant en evangelicaal aan de andere kant. Deze twee modellen hakken knopen door die de BEM-rapporten met allerlei enerzijds-anderszijds formuleringen bij elkaar trachtte te houden en te ontwarren. Is dát de weg die nu gegaan moet worden of is ook de gesprekswijze van de Lima-teksten een niet te veronachtzamen reiweg welke

christenen van diverse kerkgenootschappen samen mogen gaan?

Welke invloed is er geweest van de Lima-teksten in de diverse kerkgenootschappen tot nu toe, zo vroeg Margriet Gosker zich af. In de Anglicaanse Kerk van Engeland is veel doorwerking te bespeuren met name in eucharistische gebeden. Maar hoe zit dat in Nederland. Is de geformuleerde Lima-liturgie dan een brug te ver? Houden we het liever bij onze eigen teksten? Welke zijn de vruchten van de Lima-teksten en hoe smaken die: is de houdbaarheidsdatum verstreken of nog lang niet? Is het oecumenisch elan nu in 2007 nog net zo aanwezig als destijds in 1982 bij het verschijnen van de Lima-rapporten? Er is geen sprake van een Lima-effect, zo betoogde mevrouw Gosker. Maar: wie er een neus voor heeft, kan de geur van de BEM-vruchten opsnuiven. En verstandig snoepen is altijd goed, ook als oecumenische hap.

Ton van Eijk gaf op zijn geheel eigen heldere en ingewikkelde en humoristische wijze antwoord op de vraag wat er met 'Hippolytus' gebeurd is. In het op naam van Hippolytus overgeleverd geschrift 'Traditio Apostolica' komt een eucharistisch gebed voor wat in veel kerken – in dikwijls bewerkte vorm – heden ten dage wordt gebruikt. Het afroepen van de Geest over de gaven van Brood en Wijn en over de verzamelde gemeenschap. Soms is hierin geknipt door de ene epiclese voor en de andere ná de instellingswoorden te bidden. Terwijl er ook op werd gewezen

dat oude liturgieën aangeven dat op de eerste plaats het gehele gebed de door Christus beloofde werkelijkheid tot stand brengt. Van uit welk punt kun je nou het beste de gescheidenheid in deze te boven komen?

De inleidingen gaven de aanwezigen veel aanleiding tot gespreksstof in de pauze en enkele verwoordden hun reacties ook in de zaal. Leo Koffeman – als reactie op Bert Hoedemaker – verwoordde het zo: we hebben nog meer in huis dan we bewust zijn. Hierbij doorverwijzend naar de BEM-vruchten welk Margriet Gosker vermoedde in koelcellen hier en daar. Geert van Dartel, van de Katholieke Vereniging voor Oecumene, riep iedereen op om zich niet te fixeren op relativering van de documenten, niet te verzinken in een moeras van pijn en verdriet, maar juist ook te blijven houden van de vruchten van vandaag. We lopen aan tegen de grenzen die gebonden zijn aan de tijd, we lopen aan tegen grenzen van herkenning en erkenning. Maar ná die tijd – en die staat op aanbreken – komt er weer een nieuwe impuls. De Rooms-Katholieke Kerk heeft daarom ingezet op de geestelijke en spirituele oecumene, aldus Van Dartel. En het gezamenlijk houden van de Week van Gebed voor de Eenheid in 2008 mét kerken die bijna 100 jaar gescheiden hebben gebeden voor die eenheid mag toch ook een geweldige opsteker zijn voor eenieder. Het gebed mag ons enthousiasmeren, het gebed mag ons aansporen dat wij ons persoonlijk in dienst van de oecumene èn daarmee in dienst van Christus willen stellen. Een andere reactie uit de zaal verwoordde: 'de slaappil van de oecumene is het redeneren naar een eenheid in verscheidenheid'. Maar een slaappil neem je toch in, of geef je als iemand wil slapen maar niet kan slapen. Eenheid in verscheidenheid is niet bedoeld als slaapmiddel, maar juist als visioen dat we willen verwerkelijken. Een regenboog vormt ook een eenheid, die pas gezien kan worden als de verscheidenheid van kleuren zicht-

baar wordt. Zo bleek ook bij het forumgesprek tussen vertegenwoordigers van een aantal christelijke tradities over verschuivingen in de hedendaagse doopraktijk - dooperkenning en gepraktiseerde overdoop.

De aartsbisschop van Utrecht van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland, Joris Verdammen, hield een vurig betoog om vooral de eenheid van de geloofsgemeenschap in het oog te houden die ontstaat juist door het sacrament van het doopsel, als het fundamentele sacrament voor de kerk. De eucharistie noemt hij dan het centrale sacrament. En als je elkaars doop als kerken accepteert, dan kan het samen vieren van de eucharistie eigenlijk niet meer uitblijven. Maar hoe komt het toch dat dát tussen veel kerken juist wel het geval is? Daarbij betrok hij ook de vele standpunten omtrent de kinderdoop en de doop op volwassen leeftijd en alle discussie die daaromtrent speelt, zoals ook bleek uit het forumgesprek. Is ook daarin een eenheid in verscheidenheid mogelijk, die elkaars doop niet uitsluit maar juist insluit: één doop in de Naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest? Met de doop wordt de mens op weg van Christus gezet èn dat vraagt vervolgens een leven lang onderweg zijn.

Kerk zijn is mee kunnen doen, uitgenodigd worden. Zouden we als verschillende kerken in Nederland elkaar niet veel meer moeten uitnodigen om bij elkaar over de vloer te komen? Om te proeven van al het goede dat gevierd mag worden. Opdat eenheid in verscheidenheid geen slaappil meer genoemd kán worden, maar een oppepper wordt voor de oecumenische beweging, het verlangen naar eenheid steeds meer groeien doet, en zo steeds meer vorm doet geven aan de bede van Christus 'opdat allen één zijn'. Toch een historische dag?

Rudolf Scheltinga

ÉÉN GROOT OECUMENISCH FEEST

Op 21 juni 2008 is het precies 40 jaar geleden dat de Raad van Kerken in Nederland werd opgericht. Dit feit laat de Raad niet ongemerkt voorbij gaan. En vooral ook wil de Raad het feest vieren samen met lokale en provinciale raden van kerken. Daartoe is enige tijd geleden al door de jubileumcommissie een estafette opgezet, waarbij door plaatselijke raden vanuit de vier hoeken van het land steeds het stokje wordt doorgegeven richting Utrecht. Maar behalve deze raden worden ook andere lokale raden van kerken van harte uitgenodigd bij te dragen aan het feest door een activiteit of viering te organiseren en daarmee ook bij te dragen aan een 'zee van licht'. Een bijdrage van Elly de Haan. Zij coördineert de estafette.

Op zaterdag 21 juni 2008 is er dan ook een symposium, een oecumenische viering en een feestelijk samenzijn in Utrecht, met aansluitend een geweldig avondprogramma van de Utrechtse Stedelijke Raad. De Raad van Kerken in Nederland bestaat echter niet alleen uit de landelijke Raad, maar vooral uit de vele plaatselijke en regionale raden van kerken. Ook van deze raden vieren een aantal in 2008 hun 40-jarig jubileum, zoals o.a. Utrecht.

Om met het hele land dit jubileum te vieren is er een estafette opgezet. Deze start zondag 15 juni 2008 met een oecumenische viering in Den Helder, Groningen, Maastricht en Oostburg. Vervolgens gaat dit elke dag middels een activiteit in een volgende plaats stap voor stap naar Utrecht. Voor deze estafette zijn 24 raden gevraagd hun medewerking te verlenen. Deze medewerking is toegezegd en van een aantal raden hebben we al enthousiaste plannen ontvangen. Het schema van de estafette is als volgt:

2008		Regio			
Dag	Wat	zuid-oost	zuid-west	noord-oost	noord-west
zo 15/6	Oecum. viering	MAASTRICHT ↓	OOSTBURG ↓	GRONINGEN ↓	DEN HELDER ↓
ma 16/6	activiteit	ROERMOND ↓	VLISSINGEN ↓	HEERENVEEN ↓	ALKMAAR ↓
di 17/6	activiteit	VENLO ↓	BERGEN OP ZOOM ↓	EMMEN ↓	HAARLEM ↓
wo 18/6	activiteit	EINDHOVEN ↓	DORDRECHT ↓	ZWOLLE ↓	HOOFDDORP ↓
do 19/6	activiteit	DEN BOSCH ↓	HOOGVLIET ↓	DEVENTER ↓	LELYSTAD ↓
vr 20/6	activiteit	NIJMEGEN ↓	GOUDA ↓	ARNHEM ↓	AMERSFOORT ↓
za 21/6	UTRECHT Symposium, oecumenische viering en feestelijk samenzijn 's avonds organiseert de Utrechtse stedelijke Raad van Kerken in diverse Utrechtse kerken feestelijke activiteiten				

Nu zijn er veel meer raden in het land die graag iets zouden willen doen rondom dit jubileum. Daar zijn we alleen maar heel erg blij mee. Hoe meer er feest gevierd wordt, hoe groter de oecumenische uitstraling in het land. Wij juichen het dus alleen maar toe als zoveel mogelijk raden (eventueel samen met een raad in uw directe omgeving) iets 'feestelijks' organiseren tussen 15 en 20 juni 2008.

Bij de estafette wordt 'een stokje' doorgegeven in de vorm van een kaars. Deze vier kaarsen komen op 21 juni in Utrecht samen in de viering. Aan alle raden die iets organi-

seren vragen wij om ook een kaars aan te steken tijdens hun activiteit en met deze kaars op 21 juni naar Utrecht te komen. We zetten dan al die kaarsen bij elkaar in de viering als teken van het oecumenisch licht, wat we willen laten schijnen in onze wereld. Laat het een heel groot licht zijn!

Om één en ander goed te kunnen organiseren vragen wij u om u aan te melden voor de viering zodat we weten op hoeveel kaarsen we mogen rekenen. U kunt zich aanmelden vóór 15 juni via rvk@raadvankerken.nl. Wij hopen dat het 40jarig jubileum één groot oecumenisch feest zal worden.

Lokale raden van kerken en het logo

Elke lokale raad van kerken kent wel het logo van de Raad van Kerken in Nederland en het logo van de Wereldraad van Kerken. Regelmatig krijgt het secretariaat de vraag of het logo vrij gebruikt kan worden. En het antwoord is 'ja, natuurlijk'. Sommige raden gebruiken het enkele jaren geleden vernieuwde logo van de Wereldraad. Maar ook heel frequent zien wij dat er binnen een lokale raad creatieve geesten zijn die iets heel eigens doen met het logo, vaak gebaseerd op het 'oecumenebootje', maar soms ook niet. Hier staan twee voorbeelden. Het lijkt

een leuk idee in de aanloop naar 21 juni 2008 een pagina op de website te creëren waarop de verschillende logo's staan die binnen de plaatselijke en provinciale raden van kerken in gebruik zijn.

Het logo kan worden gestuurd naar rvk@raadvankerken.nl

EEN BLOEMETJE OP TAFEL HOORT ER BIJ

Op 29 september 1987 kwamen mensen uit de kerken en uitkeringsgerechtigden bij elkaar om zich te beraden op de vraag wat kerken te doen stond tegen de verarming in Nederland. Precies 20 jaar later organiseerde de projectgroep Arme kant van Nederland/EVA opnieuw een bijeenkomst en zette de beeldvorming rond armoede centraal. Een jubileum, maar de grondtoon was uiterst serieus. Een bijdrage van Jan Schrauwen.

In De Wijkplaats in Utrecht waren op 29 september mensen van het eerste uur, maar ook betrokkenen van dit moment: ruim 100 mensen, maar allemaal vinden ze dat het slecht gaat met de beeldvorming rond armoede.

Verhongerden

Er is de afgelopen 20 jaar veel bereikt, armoede kwam op de agenda. Maar veel Nederlanders zien armoede als een gevolg van eigen schuld. Verhongerden blijkt volgens het Sociaal en Cultureel Planbureau voor 52% van de bevolking het criterium van echte armoede te zijn. Die 52% vindt het dan ook niet nodig dat armen meer kunnen doen dan niet verhongerden. Voor de projectgroep Arme Kant is dat niet genoeg. Het sociaal minimum is te weinig om op een normale manier te kunnen participeren in de samenleving. En juist dat wilde minister Marga Klompé, die het volkomen acceptabel vond dat mensen van een uitkering een krant zouden kunnen betalen. Van haar is de uitspraak: een bloemetje op tafel hoort er bij.

Beeldvorming

René Gabriëls, docent wijsbegeerte aan de Universiteit van Maastricht, schetste de ontwikkeling van de afgelopen 20 jaar en richtte zich daarbij speciaal op beeldvorming. In 1989 discussieerden politici en vertegenwoordigers van de kerken over de vraag of er wel armoede is in Nederland en wie verantwoordelijk is voor de ondersteuning van de armen. In 1990 kwam een onderzoek uit van Godfried Engbersen *Publieke bijstands-*

geheimen en sindsdien bepaalt het beeld van de calculerende burger de discussie. In 1996 organiseerden de kerken de manifestatie *Deelnemen en meedelen* en deed bisschop Muskens zijn roemruchte brooduitspraak. In 2005 ontstond morele paniek over de voedselbanken. In 2007 wordt het bestaan van armoede breder erkend, maar tegelijk is de kloof tussen arm en rijk almaar groter geworden en gaat het niet meer over armoede maar over de armen als probleem.

Armoede leidt tot het aantasten van vrijheid: derden bemoeien zich met je en je hebt onvoldoende bestaansmiddelen. Je specifieke kwaliteiten komen niet tot gelding en je zelfrespect wordt ondermijnd. Er is gebrek aan solidariteit: de beelden over armen zijn vernederend en de samenleving biedt te weinig steun aan de meest kwetsbaren.

René Gabriëls

De politiek en het ministerie van Sociale Zaken gebruiken begrippen als participatie en activering. Deze begrippen versterken het beeld dat armen/uitkeringsgerechtigden niet actief zouden zijn. Je moet ze 'geen vis geven, maar leren vissen'. Maar ze zijn juist heel actief en zouden prima kunnen 'vissen' als ze maar de juiste middelen kregen. De beeldvorming rond armoede is niet waarheidsgetrouw, want het vraagstuk van de verdeling van inkomens en uitkeringen wordt aan het oog onttrokken.

In de zorg - zie ook de WMO - wordt steeds vaker de tem zorgzame samenleving gebruikt; een gemeenschap waarin mensen oog hebben voor elkaar. Het wordt echter gebruikt om overheidsverantwoordelijkheid af te schuiven. In de praktijk wordt stevig bezuinigd op de thuiszorg en voorzieningen voor mensen met een handicap.

De armoede kan blijven voortbestaan, omdat tweederde van de maatschappij geen belang heeft bij de oplossing van de armoede. De discussie over armoede wordt vaak naar niet-gebruik van voorzieningen getrokken;

daarmee schuift de schuldvraag weg van het verdelingsvraagstuk; dan ligt het weer aan de armen zelf. Tot zover Gabriëls.

Beeldvorming en bejegening

Dini van Velthooven-Olde, lid van de werkgroep AKN/EVA, heeft ervaren dat armoede erg is, maar de beeldvorming nog erger, want daardoor word je uitgesloten uit de maatschappij. Er is nu meer hulp, maar die leidt ook tot grotere afhankelijkheid. Ds. Wim van der Zee zei in 1987 dat de armen voorop moeten lopen en dat de kerkmensen moeten luisteren en steun bieden. Hij sprak niet over hulpverlening, maar over gerechtigheid. Die boodschap geldt nu des te meer. Laten we niet meer praten over liefdadigheid, maar over bijbelse gerechtigheid. En voor mensen die minder met de bijbel hebben, is artikel 22 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens een leidraad.

Wat moet er gebeuren

Volgens Herman Noordegraaf was de inzet vanaf het begin om armoede als vraagstuk

Herman Noordegraaf en Ineke Bakker

oecumenisch bulletin, november 2007

erkend te krijgen. Armen hebben niet-armen nodig om hun positie te verbeteren. Dat vereist dat bij niet-armen doordringt wat het betekent om arm te zijn. We moeten met hardnekkigheid de verhalen van de armen laten klinken binnen kerken en in de samenleving. Het Armoedebericht en de Armoedemonitor van de regering zijn cijfermatig van aard. Zij winnen aan kracht als zij ook inzicht bieden in de leefwereld van armen, zoals in Vlaanderen de jaarboeken *Armoede en sociale uitsluiting* doen. Nederland kan, net als Ierland, een verplichte armoedetoets instellen. Men moet zich dan afvragen wat het effect van beleidsmaatregelen is op armoede. Dat geldt voor het voorstellen van beleidsmaatregelen en de evaluatie van de uitvoering en dat geldt voor het hele beleid; niet alleen het armoedebeleid. Door het gehele proces van de armoedetoets heen moeten betrokkenen geconsulteerd worden.

Ploni Robbers-van Berkel stelt dat armoede een ergernis is 'en dat is maar goed ook'. Meer nog dan in 1987 gaat het nu om een beweging tegen de onverschilligheid. Tóen was er de noodzaak om de feiten over armoede bekend te maken. Nú lijken de feiten wel degelijk bekend: veel mensen weten ondertussen wel van het bestaan van de voedselbanken. Maar zelfs de discussie over voedselbanken valt stil - ze zijn vanzelfsprekend geworden. Kerken moeten hun stem laten horen om te zorgen dat de zwaarste lasten op de sterkste schouders terechtkomen. Kerken moeten bondgenoten blijven want armoede is onrecht.

Ineke Bakker pleit voor het volhouden van het bondgenootschap met armgemaakte mensen en voor het laten horen van ervaringsdeskundigen. Belangrijk is ook dat armen niet gelijkgesteld worden met bijstandsgerechtigden. Er zijn veel meer groepen die armoede kennen, dé arme bestaat niet, de

diversiteit moet duidelijker naar voren komen.

Rikie Dommerholt vertelt dat de kracht van de Werkgroep Kerk en Minima in Nijverdal altijd de samenwerking is geweest. Daardoor is de invloed sterk vergroot. In Hellendoorn namen de kerken steeds meer de taak van de overheid over: in één jaar is € 35.000 uitgegeven door één kerkelijke gemeente. De 'anti-armoedegroepen' in de gemeente Hellendoorn hebben, samen met de lokale politiek, het initiatief genomen voor de Stichting Hulpfonds. Deze Stichting verstrekt financiële hulp waar nodig en waar de gemeente en andere instanties niet kunnen of mogen helpen. Het Hulpfonds is voor iedere burger een neutrale organisatie. Vanaf mei zijn er al 10 huisuitzettingen voorkomen!

Ploni Robbers

Werk aan de winkel

Veel aanwezigen gingen met een goed gevoel en geïnspireerd naar huis. Het was - behalve een serieuze - óók een leuke dag. Maar ook werd duidelijk dat we allemaal met een portie huiswerk weggingen. De kerken moeten zich niet alleen bezighouden met hulpverlening. Zij moeten weer duidelijker hun rol opnemen van stemversterker van de armen.

AGENDA

Oecumenelezing 2008: 18 januari in de Geertekerk in Utrecht

Onder de titel *God is terug - maar voor de kerk is het nog even wennen* zal Govert Buijs de Oecumenelezing 2008 uitspreken. Dr. Govert Buijs is universitair docent sociale en politieke filosofie aan de Faculteit der Wijsbegeerte van de Vrije Universiteit en programmaleider van Christian Studies of Science and Society. Hij kijkt terug op de theologische en sociologische ontwikkelingen die er toe hebben geleid dat de kerken er nu slecht voor staan op de reli-markt. Want er is een uiterst levendige reli-markt ontstaan, waarin gesprekken met God als warme broodjes over de toonbank gaan, terwijl veel kerken gemeenschappen zijn geworden van religieus twijfelmoedige, maar ethisch bevlogen, veel vrijwilligerswerk doende mensen die over alles spreken, behalve over God. Buijs wil het evangelie verkennen als een spirituele weg die juist in een plurale marktsituatie herkend kan worden als uitdagend, oriënterend en transformerend.

Hij is van mening dat de kerken of hun leden geen reden hebben om daarover besmuikt te doen.

Dit is het thema van de oecumenelezing 2008, dat in het verlengde ligt van de lezing van Wim van de Donk in 2007. Lezing en debat zullen worden omlijst en onderbroken door gezang en samenzang o.l.v. cantor Hanna Rijken met een vocaal en instrumentaal ensemble.

Zoals ieder jaar is aan het slot gelegenheid elkaar te ontmoeten onder het genot van een drankje en een hapje.

Opgeven: secretariaat Raad van Kerken in Nederland, tel. 033 4633844 of e-mail rvk@raadvankerken.nl. Aanvang: 15.00 uur. Toegang: € 10.00 (te voldoen bij de ingang van de kerk). Uitgebreid programma: www.raadvankerken.nl

Landelijke dienst in het kader van de Week van gebed op 20 januari 2008, Utrecht

De landelijke viering in het kader van de Week van gebed voor de eenheid 2008 vindt plaats op zondag 20 januari 2008, 17.00 uur, in de Doopsgezinde Kerk, Oudegracht 270 in Utrecht. Aan de voorbereiding werken mee vanuit de Raad van Kerken: G. van Dartel, coördinator projectgroep Week van gebed, en G. Landman, voorzitter van de project-

groep Vieren; vanuit de Utrechtse Stedelijke raad van kerken: A. Noordermeer (secretaris); vanuit de doopsgezinde gemeente: ds. R. Barnard en H. van de Laag. De algemeen secretaris a.i., dr. Ton van Eijk, zal in de dienst voorgaan. Iedereen is van harte welkom.

BID ONOPHOUELIJK

Week van gebed voor de eenheid van de christenen 20 - 27 januari 2008

De Week van gebed voor de eenheid bestaat in 2008 honderd jaar. Het thema voor 2008 luidt: Bid onophoudelijk (1 Tessalonicenzen 5:17). Bij het vorige bulletin was een kaart ingestoken. Maar zoals elk jaar is er ook het gebruikelijke boekje met een orde van dienst en teksten bij de acht dagen. Verder is er de poster met een witruimte om de viering ter plaatse bekendheid te geven.

En dan wordt er in 2008 voor het eerst afgevoerd van de gebruikelijke data. De Raad van Kerken in Nederland en de Evangelische Alliantie constateren een groeiende belangstelling voor interkerkelijke gebedsinitiatieven bij lokale kerkgemeenschappen. Gemeenten en parochies in ons land zoeken op lokaal niveau steeds vaker samenwerking om beide gebedsweken te combineren. Daarom hebben beide organisaties besloten de eigen gebedsweken aan het begin van het jaar voortaan beter op elkaar af te stemmen en gezamenlijke data te kiezen. In 2008 gaat het om de week van 20 tot en met 27 januari. Lokale raden van kerken, gemeenten en parochies die de gebruikelijke data (18 t/m 25 januari) willen aanhouden, zijn daarin geheel vrij.

De Raad van Kerken en de Evangelische Alliantie (EA) kennen allebei een gebedsweek in de maand januari. Beide gebedsweken zijn geworteld in een respectabele en internationale traditie. De 'Week van Gebed voor de eenheid van de christenen' van de Raad van Kerken wordt sinds 1908 jaarlijks gehouden van 18 tot en met 25 januari. De gebedsweek van de Evangelische Alliantie wordt sinds 1846 gehouden in de tweede week van januari. Beide weken worden internationaal breed gevierd.

Achtergrondinformatie

De Week van Gebed voor de eenheid van de christenen werd in 1908 geïntroduceerd door Paul Wattson, episcopaaus priester in de Verenigde Staten. Sinds 1968 ontvangen gemeenten en parochies wereldwijd gebedsmateriaal dat gezamenlijk wordt voorbereid door Faith and Order van de Wereldraad van Kerken en de Pauselijke Raad voor de bevordering van de christelijke eenheid. In Nederland draagt de Raad van Kerken zorg voor de vertaling en bewerking van het materiaal. Voor 2008 komt het materiaal uit de Verenigde Staten. Uitgebreide achtergrondinformatie is te vinden op de website www.raadvankerken.nl > publicaties.

Bestellen: rvk@raadvankerken.nl